

ВАЛІДАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Р. Й. БАЧО, доктор економічних наук, доцент
(Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II)

Анотація. Мета статті полягає в дослідженні процесу валідації у страхових компаніях як елементу їх внутрішнього аудиту. **Методика дослідження.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** Поняття «валідація» визначено з точки зору проведення внутрішнього аудиту у страхових компаніях. Установлено підходи до проведення валідації у страхових компаніях та сформовано зв'язок між валідацією як інструментом проведення внутрішнього аудиту й державним регулюванням у сфері ринків фінансових послуг. **Практична значущість результатів дослідження.** У статті обґрунтовано застосування валідації в діяльності страхових компаній, що дозволяють здійснювати об'єктивну оцінку позичальників і контрагентів, розрізняти та виділяти справжні (реальні) ризики, а також забезпечують правильну й послідовну оцінку ризиків у процесі функціонування страхової установи. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці страхових підприємств та інших небанківських фінансових установ.

Ключові слова: валідація, внутрішній аудит, страхова компанія, державне регулювання, аудит.

Постановка проблеми в загальному викладі та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. В умовах вибору Україною євроінтеграційного напрямку розвитку постає ряд питань імплементації національного законодавства до стандартів високорозвинених країн, і не є виключенням з-поміж цього сфера бухгалтерського обліку та аудиту небанківських фінансових установ і страхових компаній, зокрема. Актуальність питань, пов'язаних із проведенням внутрішнього аудиту діяльності страхових компаній, завжди була на високому рівні через їх складність, об'ємність та підвищений рівень державного регулювання страхової діяльності. Це зумовлено, насамперед, специфікою правової та економічної природи страхових послуг, які мають підвищений рівень ризикованості та, відповідно, потребують додаткового контролю з боку держави з метою забезпечення платоспроможності страховиків та недопущення випадків невиконання страховиками своїх зобов'язань перед споживачами фінансових послуг. Ст. 15 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» передбачено обов'язкове

створення структурного підрозділу (або виокремлення посадової особи) для проведення внутрішнього аудиту (контролю), що зумовлює актуальність досліджень у цій галузі [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням здійснення внутрішнього аудиту страхових компаній присвячені наукові праці О. Гаманкової [3], Г. Лютової [7], О. Лаврової [6, 7], І. Мельничука [4] та ін. Водночас застосуванню інструменту валідації у процесі проведення внутрішнього аудиту науковцями не приділено достатньої уваги.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження процесу валідації у страхових компаніях як елементу їх внутрішнього аудиту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основною метою створення системи внутрішнього аудиту є забезпечення ефективності функціонування всіх структурних підрозділів СК та захист майнових інтересів його власників. Рішення про необхідність проведення внутрішнього аудиту та доцільність створення служби внутрішнього аудиту (чи спеціально призначено-

го внутрішнього аудитора) у СК приймає його власник або керівник. Саме підпорядкованість керівництву підприємства і є найважливішою ознакою відмінності внутрішнього аудиту від зовнішнього. З метою поглиблення дослідження, присвяченого валідації у страхових компаніях, необхідно визначити її місце у процесі здійснення внутрішнього аудиту.

Нині існує широке коло визначень поняття внутрішній аудит залежно від сфери застосування. На думку Н. В. Солодкої, внутрішній аудит являє собою вид незалежної діяльності, який проводиться на окремому підприємстві з метою встановлення фактичного стану справ суб'єкта господарювання і пошуку ефективних рішень існуючих проблем [9, с. 16]. Ф. Ф. Бутинець трактує внутрішній аудит як організовану на підприємстві, діючу в інтересах керівництва та (або) власників і регламентовану внутрішніми актами систему контролю за дотриманням установленого порядку ведення бухгалтерського обліку, складання та подання звітності, внутрішнього її аналізу, та надійністю функціонування всієї системи внутрішнього контролю [2, с. 34]. У цьому дослідженні автор ототожнює внутрішній аудит із внутрішнім контролем у страхових компаніях.

Багаторічна практика здійснення регулювання діяльності страхових компаній у країнах Європейського Союзу виробила такий особливий інструмент у системі внутрішнього аудиту, як валідація. Цей термін є новим в економічній термінології і не набув широкого розповсюдження. Сьогодні він, в основному, використовується у правових, технічних, фармацевтичних і комп'ютерних науках.

Термін «валідація» є широким та узагальнювальним. Семантичний аналіз слова свідчить про те, що корінь слова «valid» уперше було використано в англійській мові в 1648 р. і в перекладі означає «валідний», тобто: 1) дійсний, такий, що має чинність; 2) вагомий, обґрунтований; 3) той, що лежить на надійній, логічній основі [1, с. 105]. Отже, валідація означає робити щось валідним, затверджувати, обґрунтовувати, надавати законну основу, підтверджувати.

Валідація у виробничій діяльності – процедура, що дає високий ступінь впевненості в тому, що конкретний процес, метод або система буде послідовно приводити до результатів, які відповідають заздалегідь установленим

критеріям прийнятності. Цей термін у програмуванні означає процес, що дозволяє визначити, наскільки точно з позицій потенційного користувача деяка модель представляє задані сутності реального світу. У фармацевтичній галузі – збір та оцінка даних, що починаються на стадії розробки та продовжуються на етапі серійного виробництва, які гарантують здатність усіх технологічних процесів (у тому числі устаткування, приміщень, персоналу, сировини та матеріалів) постійно та стабільно досягати очікуваних результатів, тобто це документоване підтвердження того, що система працює так, як і передбачалося (термін наведено відповідно до настанови з валідації виробничих процесів GMP BOO3 [1, с. 106]).

Валідація поглиблює розуміння процесів, дає можливість пошуку шляхів їх оптимізації, знижує ризик виникнення ускладнень, ризик витрат унаслідок випуску дефектної (невідповідної) продукції, сприяє зменшенню обсягів випробувань у процесі виробництва як напівпродуктів, так і готової продукції [5, с. 207]. У посібнику з валідації GMP, виданому в ЄС, зазначено, що валідація – це дії, які відповідно до принципів належної виробничої практики доводять, що певна методика, процес, устаткування, сировина, діяльність або система дійсно приводять до очікуваних результатів.

У країнах ЄС валідація застосовується з метою комплексної оцінки ризиків діяльності фінансової установи в умовах функціонування єдиного економічного союзу й урахування ризиків дочірних, материнських та афільованих установ.

Упровадження даного поняття у практичній площині на ринках фінансових послуг ЄС пов'язане з формуванням та імплементацією вимог Basel (Базель) II стосовно адекватності капіталу фінансової установи та Solvency (Платоспроможність) II.

Валідація може здійснитися багатьма напрямками, не існує єдиного універсального валідаційного механізму. Валідація є постійно повторюваним внутрішнім процесом, що пов'язано з постійними змінами ринкових умов, функціонуванням фінансової установи, а також із валідаційними інструментами. Відповідальною за цей процес є фінансова установка, що здійснює її самостійно. Це є базовим принципом валідації. Визначено такі підходи до проведення валідації [1, с. 106–108]:

1. Валідація повинна передбачати операційний ризик та оцінювати якість діяльності фінансової установи.

Озвучений принцип наголошує, що отримані оцінки повинні бути прогнозними, здійсненими на основі ретроспективних даних. Прогнозування має бути точним, чому сприяє дотримання критеріїв дискримінації (розподілу) ризиків та калібрації (точної оцінки ризиків). Сила дискримінації (*discriminatory power*) є критерієм здатності системи до правильності визначення ризиків (чи не здійснюється хибне визначення малоймовірних ризиків як високоймовірних і навпаки). Калібрація означає, що між розрахунковими та дійсними параметрами ризику існує мінімальне розходження.

2. За валідацію відповідальними є, насамперед, самі фінансові установи. Останні повинні довести (перекопати органи державного регулювання) правильність застосування й розрахунок системи внутрішніх оцінок ризику, а також можливість підтримки такого стану протягом певного часу.

Отже, слід розмежувати валідацію (як завдання фінансової установи) та перевірку її результатів органом державного регулювання. Перевірка державним органом результатів валідації може базуватися як суто на використаних у процесі валідації конкретних даних, так і на залучених додаткових даних, проведених додаткових консультаціях чи, як в Іспанії, – на вибіркового проведенні повного валідаційного процесу самим органом державного регулювання.

3. Валідація є неперервним процесом. У середовищі проведення системи внутрішніх оцінок постійно змінюються операційні процеси, системи оцінки якості, дані та методика прогнозування, портфель фінансових установ (через політику фінансової установи й економічну кон'юнктуру), що вимагає від фінансових установ: збору та аналізу останніми всієї доступної інформації, що може впливати на зміну портфеля та систему внутрішніх оцінок; урахування впливу економічного циклу (кон'юнктури); визначення чітких валідаційних стандартів та граничних меж досяжності розрахунків.

4. Відсутність єдиного правильного підходу до валідації. Нині не розроблено єдиних підходів до проведення валідації у фінансових установах, що пов'язано з особливостями формування портфеля (кредитного чи страхового) фінансовими установами. Вибір методу

залежить від існуючих даних, самого методу визначення якості, що загалом залежать від характеру портфеля.

5. Валідація повинна містити не тільки кількісні, але і якісні елементи. Кількісні методи є недостатніми для проведення об'єктивної оцінки внутрішніх ризиків, адже не враховують внутрішню специфіку управління та функціонування фінансової установи. Після проведення кількісних методів оцінки ризиків, якісними методами здійснюється мінімізація невизначеності в діяльності фінансової установи. Валідація поширюється також на: складові системи внутрішніх оцінок (повноту даних, моделі тощо); здатність упровадження моделі внутрішніх оцінок у діяльність фінансової установи (*use test*); оцінку стратегічного управління та внутрішнього контролю установи; якість і відповідність документарного забезпечення.

Якісна оцінка складових системи внутрішніх оцінок ризику передбачає, що побудована на ретельно відібраних параметрах система є більш надійною. З цією метою здійснюється перевірка: достовірності вхідних даних; достовірності обраної моделі (правильність застосування вибраних методів, об'єктивність озвучених припущень (екстраполяцій); недоліків імплементації моделі на рівні інформаційного забезпечення. Упровадження моделі внутрішніх оцінок ризику в діяльність фінансової установи (*use test* – тест на використання, застосування) здійснюється з метою переконання державного органу регулювання в тому, що вище керівництво фінансової установи розуміє, довіряє та приймає до уваги результати моделі внутрішніх оцінок під час прийняття ключових управлінських рішень.

6. Механізм валідації та отримані нею результати необхідно піддати незалежній оцінці. Перевірку валідації слід доручити особам, які незалежні від розробників і здійснювачів валідації. Такими можливими засобами можуть бути: внутрішній контроль із можливим залученням зовнішніх експертів; зовнішня сторона (аудитор тощо); незалежна структура в межах організаційної структури фінансової установи.

Здійснена фінансовою установою валідація не означає відсутності ролі держави в дотриманні останньою вимог законодавства. Завдяки валідації фінансова установа отримує можливість сама оцінити не тільки кількісні

показники своєї діяльності, але й самостійно вибрати метод, що дозволяє здійснити систему внутрішніх оцінок на основі і якісних показників. Вибір та оцінка таких якісних показників, їх включення у формування use test-у, здійснення додаткової незалежної перевірки сприяє виробленню фінансовими установами усталеної практики створення аргументованих доказів відповідності державним ліцензійним вимогам. Валідація є більш важливою не для органів державного регулювання, які можуть здійснити ревалідацію (повторення процедури валідації для переконання у правильності отриманих результатів), а самих фінансових установ, для яких позитивні результати валідації є підтвердженням правильності прийняття управлінських рішень, політики управління ризиками та самої структури валідаційного механізму. Упровадження даного інструментарію, здійснення адекватної та всебічної внутрішньої оцінки повинно корелювати з певним мотиваційним механізмом для фінансових установ. Ключовим мотиваційним елементом

імплементатії валідації в систему регулювання ринків небанківських фінансових послуг є можливість проходження ліцензування в більш короткий термін та ймовірність отримання позитивного рішення після розгляду результатів валідації державним органом регулювання.

Взаємозв'язок між державним органом регулювання та фінансовою установою у процесі проведення внутрішнього аудиту із застосуванням інструменту валідації схематично зображено на рис. 1.

Узагальнюючи вищенаведене, під валідацією на ринках НФП слід розуміти регулярний (невпинний) процес самостійного визначення фахівцями страхової компанії платоспроможності на основі методу внутрішніх оцінок, базованого на застосуванні кількісних та якісних показників, що дозволяють здійснювати об'єктивну оцінку позичальників і контрагентів, розрізняти й виділяти справжні (реальні) ризики, а також забезпечують правильну та послідовну оцінку ризиків у процесі функціонування страхової установи.

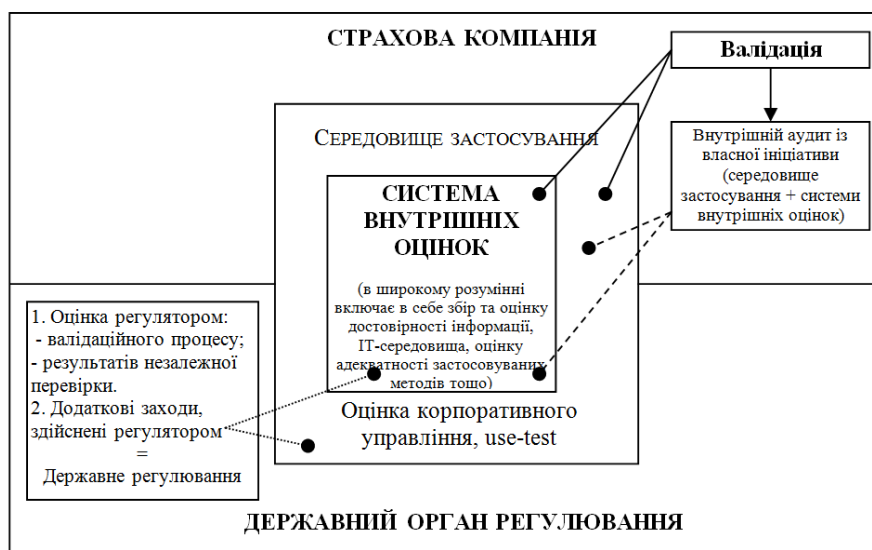

Рис. 1. Зображення взаємозв'язку державного регулювання та внутрішнього аудиту під час здійснення процесу валідації

Зарубіжна практика підтверджує, що в сучасних умовах розвитку економічних відносин упровадження валідації є вкрай необхідною умовою досягнення ефективного регулювання на ринках НФП. В Угорщині державним органом нагляду за ринками фінансових послуг (PSZÁF) було розроблено «Методичні рекомендації проведення валідації» [1, с. 109]. Основною метою запровадження валідації як

інструменту внутрішнього аудиту є забезпечення транспарентності, конкурентоспроможності ринку, а також об'єктивності сформованої професійними учасниками інформації про їх діяльність для самих себе та державного органу регулювання.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. На основі проведеного дослідження

встановлено, що поняття валідації є новітнім явищем на ринках фінансових послуг, і його виникнення пов'язане з необхідністю посилення внутрішнього та зовнішнього контролю в діяльності фінансових установ. Установлено підходи до проведення валідації у страхових компаніях та сформовано зв'язок між валідацією як інструментом проведення внутрішнього аудиту й державним регулюванням у сфері ринків фінансових послуг. У науковій роботі обґрунтовано застосування валідації в діяльності страхових компаній, що дозволяють здійснювати об'єктивну оцінку позичальників і контрагентів, розрізняти та виділяти справжні (реальні) ризики, а також забезпечують правильну й послідовну оцінку ризиків у процесі функціонування страхової установи. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці страхових підприємств та інших небанківських фінансових установ. Результати дослідження можуть бути застосовані в регулятивній роботі Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні, а також слугують основою для імплементації вимог ЄС в умовах європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачо Р. Й. **Ринки небанківських фінансових послуг: регулювання розвитку (інституційні та аналітичні аспекти): монографія** / Р. Й. Бачо. – Ужгород : Вид-во ТОВ «РІК-У», 2016. – 448 с.
2. **Контроль і ревізія : підручник** / Ф. Ф. Бутинець, В. П. Бондар, Н. Г. Виговська, Н. І. Петренко ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 4-ге вид., допов. і переробл. – Житомир : ПП «Рута», 2006. – 560 с.
3. Гаманкова О. О. **Облік і аудит у страхових організаціях : навч.-метод. посіб** / О. О. Гаманкова. – Київ : КНЕУ, 2005. – 183 с.
4. Мельничук І. І. **Формування моделі внутрішнього аудиту фінансових результатів страхових компаній: синергетичний підхід до побудови** / І. І. Мельничук // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Економіка. – 2017. – Вип. 1 (49). Том 1. – С. 347–350.
5. **Настанова з валідації виробничих процесів GMP ВООЗ [Електронний ресурс]** : затв. наказом від 06 лип. 2011 р., № 392 / Україна. М-во Охорони Здоров'я України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0392282-11> (дата звернення: 10.04.19). – Назва з екрана.
6. Лаврова О. О. **Бухгалтерська фінансова звітність про страхову діяльність суб'єктів господарювання : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09** / Олена Олександрівна Лаврова; [наук. керівник Г. М. Лютова]; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. – Київ, 2016. – 18 с.
7. Лютова Г. М. **Внутрішній аудит у страхових компаніях** / Г. М. Лютова, О. О. Лаврова // **Фінансовий простір**. – 2017. – № 1 (25). – С. 75–80.
8. **Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]** : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 09.04.2019). – Назва з екрана.
9. Солодка Н. В. **Концептуальний зміст обліку і внутрішнього аудиту внутрішньогрупових операцій в корпоративному управлінні** / Н. В. Солодка // **Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»**. Сер. : Економічні науки. – 2017. – № 6. – С. 14–19.
10. **Фармацевтична енциклопедія** / голова ради та автор передмови В. П. Черних. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : «МОПІОН», 2010. – 1632 с.

REFERENCES

1. Bacho, R. (2016). *Rynky nebankivskykh finansovykh posluh: rehuliuвання rozvytku (instytutsiini ta analitychni aspekty) [Non-Bank Financial Services Markets: Regulation of Development (Institutional and Analytical Aspects)]*. Uzhhorod : RIK-U [in Ukrainian].
2. Butynets, F. F., Bondar, V. P., Vyhovska, N. H.

- et al. (2006). *Kontrol i reviziia [Control and revision]*. Zhytomyr : Ruta [in Ukrainian].
3. Hamankova, O. O. (2005). *Oblik i audyt u strakhovykh orhanizatsiiakh [Accounting and audit in insurance companies]*. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
 4. Melnychuk, I. I. (2017). *Formuvannia modeli vnutrishnoho audytu finansovykh rezultativ strakhovykh kompanii: synerhetychnyi pidkhid do pobudovy [Forming an Internal Audit Model for Financial Performance of Insurance Companies: A Synergistic Approach to Building]*. *Visnyk UzhNU. Seria: Ekonomika - Bulletin of Uzhhorod National University. Seria: Economics*. (49, Vols. 1), (pp. 347–350) [in Ukrainian].
 5. Nastanova z validatsii vyrobnychkykh protseviv GMP VOOZ: vid 06 lyp. 2011, № 392 [Guidance on the validation of WHO GMP manufacturing processes from July 6, 2011, 395 Ministry of Health of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0392282-11>. (accessed 10 April 2019) [in Ukrainian].
 6. Lavrova, O. O. (2016). *Bukhhalterska finansova zvitnist pro strakhovu diialnist subiektiv hospodariuvannia [Financial reporting on insurance activities of economic entities]. Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : National academy of statistic, accounting and audit [in Ukrainian].
 7. Liutova, H. M. & Lavrova, O. O. (2017). *Vnutrishnii audyt u strakhovykh kompaniakh [Internal Audit in Insurance Companies]*. *Finansovyi prostir – Financial space*. (25, Vols. 1), (75–80) [in Ukrainian].
 8. Zakon Ukrainy “Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh” pryiniaty 12 lyp. 2001 roku № 2664-III [Law of Ukraine on Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets from 4 July 2001, № 2664-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (accessed 20 august 2019) [in Ukrainian].
 9. Solodka, N. V. (2017). *Kontseptualnyi zmist obliku i vnutrishnoho audytu vnutrishnogrupo vykh operatsii v korporatyvnomu upravlinni [Conceptual content of accounting and internal audit of intragroup transactions in corporate governance]*. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Internauka”. Ser. : Ekonomichni nauky – International scientific journal Internauka. Ser. : Economic Sciences*. (6, Vols. 1), (pp. 14–19).
 10. Chernykh, V. P. (Eds.). (2010). *Farmatsevychna entsyklopediia [Pharmaceutical encyclopedia]*. Kyiv : MORION [in Ukrainian].

Р. Й. Бачо, доктор економічних наук, доцент (Закарпатський венгерський інститут імені Ференца Ракоці II). **Валидація як складова внутрішнього аудиту страхових компаній.**

Анотація. *Цель статьи состоит в исследовании процесса валидации в страховых компаниях как элемента их внутреннего аудита. Методика исследования. Решение поставленных в статье задачи осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. Результаты. Понятие «валидация» определено с точки зрения проведения внутреннего аудита в страховых компаниях. Установлены подходы к проведению валидации в страховых компаниях и сформирована связь между валидацией как инструментом проведения внутреннего аудита и государственным регулированием в сфере рынков финансовых услуг. Практическая значимость результатов исследования. В статье обосновано применение валидации в деятельности страховых компаний, которые разрешают осуществлять объективную оценку заемщиков и контрагентов, различать и выделять настоящие (реальные) риски, а также обеспечивают правильную и последовательную оценку рисков в процессе функционирования страхового учреждения. Основные научные положения статьи можно использовать в практике страховых предприятий и других небанковских финансовых учреждений.*

Ключевые слова: валидація, внутрішній аудит, страхова компанія, державне регулювання, аудит.

R. Bacho, Dc. Econ. Sci., Docent (Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute). **Validation as a component of internal audit of insurance companies.**

Annotation. **The purpose** of the article is to investigate the validation process of insurance companies as an element of their internal audit. **Methodology of research.** The tasks of the article are solved using the following general scientific and special methods of research: analysis and synthesis, systematization and generalization, dialectical approach. A semantic analysis of this term is conducted.

Findings. The term of validation in terms of internal audit in insurance companies is determined. It is proved that the concept of validation is a recent phenomenon in the financial services markets and its emergence is connected with the need to strengthen internal and external control in the activity of financial institutions. Validation approaches have been established in insurance companies and a link has been established between validation as a tool for internal audit and state regulation in financial services markets. **Practical value.** The article substantiates the use of validation in the activities of insurance companies, which allow for an objective assessment of borrowers and counterparties, distinguish and distinguish true (real) risks, as well as ensure the correct and consistent risk assessment in the course of operation of an insurance institution. The basic scientific provisions of the article can be used in the practice of insurance companies and other non-bank financial institutions. The results of the study can also be used in the regulatory work of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets in Ukraine. The results of the conducted research can be used to improve the legal framework for regulating the processes of financial services markets of Ukraine in terms of enhancing the quality of audit, and can also serve as a conceptual basis for the adaptation of national legislation to EU requirements.

Keywords: validation, internal audit, insurance company, state regulation, audit.